

TNC

AKTUELLT

Årgång 17(1975):2

Tekniska Nomenklaturcentralen · Box 43 041 · 100 72 Stockholm · Tfn 08-84 04 90

NORDISKT TERMINOLOGISKT SAMARBETE

TNC har under lång tid strävat efter att fördjupa och förstärka samarbetet inom Norden ifråga om terminologi och nomenklatur. För några år sedan ägnades en programpunkt på representantförsamlingens årsmöte enbart åt detta ämne, som belystes av inlägg från inbjudna företrädare för intressenter i Danmark och Finland (representanter från Norge hade tyvärr inte kunnat infinna sig). Ansträngningar har under hand gjorts för att bygga upp centrala organ för terminologi i Danmark och Finland. Nyligen har ett sådant organ tillsatts i Finland såsom meddelats i TNC-Aktuellt 1974:6. Även i Danmark har aktiviteten varit stor för att få till stånd en motsvarighet till TNC.

Exempel på konkreta samarbetsformer har inte sänkats under tidigare år, jfr t. ex. Nordisk korrosionsordlista (TNC 40), som för övrigt nu är föremål för revision. Enskilda termfrågor har likaså behandlats i samverkan mellan olika nordiska specialistorgan. Inom byggområdet har Nordiska kommittén för byggbestämmelser på ett tidigt stadium efter förslag från Sverige rekommenderat de olika ländernas sekretariat att i termfrågor samarbeta med TNC. Myndigheter inom planområdet (i Sverige Statens planverk) kommer under ett sammanträde i Reykjavik att beröra behovet av samnordisk terminologi. Norsk Språkråd har i samråd med RTT, Rådet för teknisk terminologi, anmält intresse för att utnyttja TNCs system för termrationalisering, TERMDOK, i ett planerat arbete på en oljeterminologi. I Sverige har vi som bekant en petroleumteknisk ordlista (TNC 48) och en fortsättning bakåt i tillverkningskedjan har diskuterats.

Ett projekt, som hunnit längre än till planläggning, är arbetet på en kommunalteknisk ordlista (jfr TNC-Akt. 1974:2) som direkt syftar till en samnordisk publikation avsedd att föreläggas en internationell kommunalteknisk kongress som äger rum i Stockholm under sommaren 1976.

INNEHÅLL

NORDISKT TERMINOLOGISKT SAMARBETE	1
MEDICINSK NOMENKLATURCENTRAL	2
NOTISER	2
STUDIEBESÖK, INFORMATION, DISKUSSION	2
NY ORDLISTA	3
TELEFONFRÅGOR 1974	4
NYA ENHETER OCH PREFIX	4
TERMFRÅGOR I URVAL	5

Ett område med betydande aktualitet i alla de nordiska länderna är avfallshandlingens terminologi. I Sverige pågår som bekant ett utredningsarbete som finansiellt stöds av Statens naturvårdsverk och som avser färdigställandet av en avfallsordlista i TNCs serie (jfr TNC-Akt. 1974:2). Detta arbete har väckt intresse också på det nordiska planet. Det har resulterat i att Nordiska ministerrådets sekretariat beslutat ställa medel till TNCs förfogande för en nordisk samordning av ordlistan. Medverkande länder i projektet blir Danmark, Finland och Norge.

Arbetet styrs av en grupp under ämbetsmannakommittén för miljövarsfrågor. Den centrala bearbetningen av nationellt framtaget material sker vid TNC, varvid erfarenheterna från det pågående svenska projektet kommer det samnordiska arbetet till godo.

Det förutsättes att berörda länder själva bekostar och svarar för att grundmaterialet tas fram med ledning av det material som TNC sammanställer. Termernas motsvarigheter på engelska, om möjligt även på tyska och franska, kommer också att inarbetas. Ordlistan beräknas omfatta 350 - 400 termer.

MEDICINSK NOMENKLATURCENTRAL?

En motion har inlämnats till årets riksdag med hemställan att riksdagen hos regeringen begär inrättande av en medicinsk nomenklaturcentral. Motionärerna (Sture Ericson, Kerstin Andersson och Sture Palm) anför i motiveringen bl. a. följande:

Vad som behövs är en medicinalväsendets ansvarighet till tekniska nomenklaturcentralen. En medicinsk nomenklaturcentral skulle med tiden kunna rensa upp i den snabbt växande medicinska synonymfloran. Den skulle skapa fastare normer för det medicinska språket, inte minst genom att bistå i det svåra arbetet att bilda nya termer. Avsevärda förenklingar och icke föraktliga samhällsekonomiska vinster kan uppstå.

Argumenteringen är välkänd för dem som arbetat för att bygga upp TNC till en effektivt arbetande institution. I remissbehandlingen av motionen har på olika håll tanken framförts att ett eventuellt medicinskt nomenklaturorgan skulle ingå som en enhet i eller på annat sätt samordnas med TNC som därvid förslagsvis skulle uttolkas som Terminologi- och Nomenklaturcentralen. Som motiv härför har framförts behovet av att samstämna fackspråken i den allt större kontaktytan mellan medicin och teknik, och det värdefulla i att för andra samhällsområden kunna utnyttja erfarenheter av de terminologiska metoder som under lång tid arbetats fram i TNC.

Föreläsning på Bibliotekshögskolan

Den 14 februari föreläste TNCs verkställande direktör Einar Selander vid Bibliotekshögskolan i Borås under rubriken **Terminologi och nomenklatur för forskningsbibliotekarier**.

Kurs i teknisk svenska

Kungl. Tekniska Högskolan har under april och maj månad arrangerat en kurs i teknisk svenska, i första hand riktad till teknologer och doktoran-

der. Einar Selander har i april medverkat med två timmars föreläsning under rubriken **Teknikens språk. Vilka ord vi bör använda och hur nya kommer till** samt med två timmars övning under rubriken **Nomenklatur**.

STUDIEBESÖK, INFORMATION, DISKUSION

Ökad information utåt om TNCs verksamhet är en av många punkter på en önskelista som alltför länge har fått stå tillbaka för mer centrala uppgifter. Insikt finns om värdet av sådan information. Bättre utnyttjande i samhället av TNCs resurser och lagrade arbetsresultat samt ändamålsenligare styrning av verksamheten mot de mest angelägna behovsområdena kan åstadkommas med tämligen små insatser i form av utåtriktad information och diskussion.

Läsaren av TNC-Aktuellt har kunnat bekanta sig med vissa aktiviteter i denna riktning. Vid informationsdagar har orientering lämnats till grupper av besökare. Personal från TNC har rest ut och föreläst.

Till hösten 1975 planeras fler informationsdagar. Inbjudan avses gå ut till medlemsföretag. Meningen är att grupper om högst ca 15 personer med intresse för teknikens språkplanering och med åtminstone tillnärmelsevis likartad erfarenhetsbakgrund ska kunna besöka TNC. Programmet ska ge utrymme för diskussion och visning vid sidan om ett mer föreläsningsbetonat avsnitt. Samtidigt är naturligtvis TNC alltid öppen för möjligheten att skicka ut sin personal som presentatörer eller föreläsare i andra sammanhang.

Standardiseringsvärlden och TNC

En redogörelse för några evenemang under vintern 1975 får ge en uppfattning om hur informationsutbytet kan te sig. Samarbetsavtalet med standardiseringsorganisationerna, se TNC-Aktuellt 1973:5, har utlöst livligare kontakter. Bl. a. har den redan förut höga frekvensen av telefonfrågor från SIS med fackorgan mer än fördubblats under ett år. Som en direkt följd av detta framställdes önskemål om studiebesök från de tekniska sekreterarna vid standardiseringsorganisationerna. Vid två tillfällen i februari anordnades sådana besök. Inalles 22 besökare

fick en presentation av den del av TNCs verksamhet som vetter mot SIS med fackorgan. Bibliotek, kartotek och teknisk utrustning demonstrerades. Aktuella samarbetsfrågor togs upp i en diskussion där TNC passade på att inregistrera önskemål om nya och utbyggda tjänster.

Av de synpunkter som kom fram kan några för-tjäna en kommentar här. Det finns ett visst in-tresse för en aktiv kursverksamhet vid TNC. De-finitionsskrivandets teknik, språkliga elementa, terminologi som kunskapsområde och redaktio-nellt arbete utpekades som områden där TNCs erfarenheter kunde spridas med hjälp av koncen-trerade utbildningsinsatser. Förekomsten av ett terminologiskt referensbibliotek vid TNC och möjligheten att få tjänster därifrån i form av do-kumentation och rådgivning noterades som en ny-het för flera besökare.

Också en del frågor som är mer speciella för sam-arbetet mellan SIS med fackorgan och TNC togs upp. Man förde diskussioner kring behovet av tidmässig samordning av terminologiska utred-ningsinsatser på ömse håll, ventilerade möjlig-heten att i system TERMDOK förverkliga en ru-tin för utbyte och sammanställning av svar på re-misser i terminologiärenden samt sonderade for-merna för TNCs ingripande i standardiserings-arbete av terminologiskt intresse redan i förbere-dande skeden på det internationella planet.

STANTEK-ÖST

Den östsvenska lokalavdelningen av Standardise-ringstekniska föreningen hade till sitt årsmöte den 19 februari inbjudit Erik Sundström. De ca 50 deltagarna fick en redogörelse för TNCs term-register, bibliotek och övriga hjälpmedel. Avsik-ten var att ge en bild av arten och omfattningen av de tjänster som TNC kan erbjuda den prak-tiskt verksamme standardiseraren.

Frågor från auditoriet visade på stort intresse för de principer som styr verksamheten. Bl. a. häv-dades behovet av ett organ som i sin bevakning av språkliga nyheter och i sina ställningstaganden ligger före det allmänna språkbruket som det ut-formas i fackpress och undervisning. Endast här-igenom kunde utvecklingen styras i rationella ban-or. Vidare önskade man att TNCs ordlistor även kunde inordnas bland standard och andra officiell-

la dokument till vilka man vid behov kan hänvisa i egna dokument. Detta synes förutsätta ett för-farande för fastställande av nya och indragning av gamla termrekommendationer samt viss garanti för att varje terminologiskt inmutat fackområde alltid har en gällande ordlista.

NY ORDLISTA

TNC 55 Kärnenergiordlista

I april månad utkommer TNC 55 Kärnenergiord-lista som utarbetats av en arbetsgrupp inom Sve-riges Mekanförbunds Standardcentral. I gruppen har ingått:

- Professor N G Sjöstrand, Chalmers Tekniska Högskola, ordförande
- Docent Gunnar Bengtsson, Statens strålskydds-institut
- Fil. kand. Jan Dahlström, ASEA-ATOM
- Civilingenjör Kim Ekberg, AB Atomenergi
- Verkst. direktör Einar Selander, TNC
- Docent Evely Sokolowski, AB Atomenergi
- Fil. kand. Gun Nilsson, SMS, sekreterare

Från TNCs sida har dessutom Anna-Lena Bucher och Göran Walter svarat för samstämmning med övriga TNC-publikationer samt för slutlig språk-lig och redaktionell bearbetning. Ordlistan har i likhet med TNCs senast utgivna publikationer framställts med datamaskinella metoder, vilket också innebär att termmaterialiet finns inmatat i system TERMDOK.

Arbetet med ordlistan påbörjades år 1969 och har syftat till att revidera och komplettera TNC 36 Kärnteknisk ordlista. Den nya ordlistan omfattar emellertid inte alla de för kärntekniken grundläg-gande vetenskapliga termerna. Dessa termer har fortfarande sin giltighet som de står i TNC 36.

Av ordlistans ca 1 400 termer baserar sig ungefär 1 000 på termer utarbetade inom ISO, Internatio-nal Organization for Standardization. Övriga ter-mer är övertagna från TNC 36 eller hämtade ur olika källor, bl. a. ur ordlistor utarbetade av Inter-national Electrotechnical Commission, IEC och ur standardblad utgivna av Svenska Elektriska Kommissionen, SEK.

Ordlistan är systematiskt indelad med en inledan-de rubrik för varje grupp. I registret ges hänvisning

till en numrerad grupp, under vilken termen sedan kan sökas alfabetiskt. Termmotsvarigheter finns på engelska, franska och tyska och har i tillämpliga fall hämtats ur de ovan nämnda källorna. I övrigt har samråd hållits med experter inom området i Frankrike och Tyskland. Ordlistan innehåller också en aktuell förteckning över namn på organisationer och institutioner inom kärnenergiområdet samt, som bilaga, ett schema över sambanden mellan olika tvärsnitt. Schemat är hämtat ur ISO-publikationen ISO 921.

Ordlistan omfattar 416 sidor och kostar, inklusive mervärdesskatt, ca 60 kr.

TELEFONFRÅGOR 1974

Under år 1974 registrerades 950 termfrågor på telefon till TNC, en ökning med 32 % jämfört med 1973. Tendensen är densamma under de tre första månaderna av år 1975. Det ständigt stigande antalet telefonärenden gör en förenklad handläggning önskvärd. System TERMDOK (TNCs rationaliseringssystem för terminologiskt arbete) kommer med all sannolikhet att bidra till detta. Sökning och registrering i samband med telefonfrågor kommer på sikt att delvis mekaniseras, vilket torde göra TNC än bättre rustad att ägna sig åt den viktiga rådgivnings- och upplysningsverksamheten.

I likhet med tidigare år har frågorna under 1974 klassificerats efter ursprung och efter innehåll. Inga större förändringar kan spåras. Frågorna fördelar sig ungefär lika på medlemmar och övriga intressenter, medan en uppdelning efter innehållet resulterar i att följande kategorier får mellan 9 och 14 % vardera:

- elteknik och energi
- information och organisation
- maskinteknik och metallurgi
- matematik, fysik och kemi
- plan- och byggområdet, vvs
- provning och mätning
- övriga områden

Knappt 20 % av frågorna är av huvudsakligen språklig karaktär, ofta rörande stavning eller översättning.

TNC nås på tfn 08-84 04 90. Alla frågor är välkomna; det skenbart enkla problemet kan lika väl

som det komplicerade tillföra TNC värdefullt terminologiskt stoff.

NYA ENHETER OCH PREFIX

Inom radiologi och strålningsfysik är storheterna **absorberad dos** och **radioaktivt sönderfall** centrala. Absorberad dos har dimensionen energi per massa och den hittillsvarande enheten är rad; 1 rad = 0,01 J/kg. För sönderfall har enheten curie definierats; 1 curie = $3,7 \cdot 10^{10}$ sönderfall/s. Nu har Comité Consultatif des Unités (CCU), ett av de rådgivande organen i Comité International des Poids et Mesures (CIPM), antagit följande förslag

- enheten för absorberad dos definieras som 1 J/kg. Benämning gray, beteckning Gy
- enheten för radioaktivt sönderfall definieras som 1/s. Benämning becquerel, beteckning Bq

Därvid har man följt principen att låta viktiga härledda enheter i SI får särskilda benämningar, grundande på vetenskapsmäns efternamn. Vidare har CCU antagit följande förslag

- för faktorn 10^{15} införs prefixet peta, beteckning P
- för faktorn 10^{18} införs prefixet exa, beteckning E

Uttrycken ppm, pphm och ppb har länge varit en källa till irritation. De är inte entydiga och passar inte in i SI. En teknisk kommitté inom den internationella elektrotekniska kommissionen (IEC) har därför bestämt sig för att införa beteckningar med vanliga SI-prefix, varvid t. ex.

- en miljondel benämns mikropart och betecknas μp
- en miljarddel benämns nanopart och betecknas np

CCU väntas anta förslaget och före detta beslut motsätter man sig inte ett allmänt bruk av termerna.

TERMFRÅGOR I URVAL

I sin rådgivande verksamhet har TNC uttalat sig i följande termfrågor. Ställningstagandet är inte alltid det »slutgiltiga», eftersom flera terminologiska lösningar kan tänkas föreligga. Ett syfte med publiceringen är att stimulera till synpunkter från läsekretsen.

Eltekniska metoder har en central ställning vid registrering och mätning av olika förlopp eller tillstånd. Mättonens namn är många och i detta nummer redovisas några exempel tillsammans med andra termer från elteknikens område.

ansluta

E connect

F brancher

D anschliessen

upprätta elektrisk kontakt mellan ledare; jfr **inkoppla**

avsökare

E scanner

F explorateur m

D Abtaster m

detektor som del för del granskar en bild eller ett föremål

(jfr SEN 01 16 16)

detektor

E detector

F détecteur m

D Detektor m

don som på förutbestämt sätt påverkas av fysikalisk storhet; jfr **givare**

(jfr SEN 01 09 01)

givare

E sensor

F capteur m

D Aufnehmer m

den del av **detektor** som känner storhetsvärde och avger signal

(jfr SIS 02 01 06)

högfrekvensenergi

E high frequency energy

F énergie f de la haute fréquence

D Hochfrequenzenergie f

energi buren av (elektriskt) fenomen med hög frekvens

inkoppla

E connect

F brancher, connecter

D einschalten

ansluta med hjälp av speciellt don, t. ex. strömställare

monitor, vakt

E monitor

F moniteur m

D Monitor m

detektor för kontroll (eller registrering)

(jfr TNC 55)

Vanligen reserverar man ordet monitor för sådana detektorer som har varnande eller kontrollerande funktion.

svängning

E oscillation

F oscillation f

D Schwingung f

1 (allmänt) avsedd eller icke avsedd periodisk förändring i ett system

2 (inom mekanik) störning som fortplantas i ett material; jfr **vibration**

transor, mätomvandlare

E transducer

F transducteur m

D Signalumformer m

don som omvandlar värde av en storhet till värde av annan storhet (eller till annat värde av samma storhet)

(jfr SIS 02 01 06)

vibration

E vibration

F vibration f

D Vibration f

rörelse av kropp i hög frekvens och med liten amplitud; jfr **svängning 2**

Vid vibration är kroppens rörelse rent translatorisk.